

Kokemustoimijat työn tukena- toimintaohje kokemustoimijoiden tilaajille 2021

Maarit Mykkänen
YLÄ-SAVON VAKKA

Toimintaohjeen lukijalle

Ylä-Savon Vakka-hanke (2019-2021) on kouluttanut Ylä-Savon alueelle kokemustoimijoita vuoden 2021 aikana ja ohjeistanut kokemustoimijoiden tilaajatahoja tilaamaan kokemustoimijoita erilaisiin tilaisuuksiin.

Ylä-Savon Vakka on ohjeistanut tilaajatahoja tämän toimintaohjeen avulla. Toimintaohje on muokattu käyttäen lähteenä Oulun ammattikorkeakoulun, sosiaalialan tutkinto-ohjelman (AMK) opinnäytetyötä Vaikuttavaa kokemustoimintaa Pohjois-Pohjanmaalla -hankkeelle. Opinnäytetyönä toteutettiin hankkeelle opas kokemustoimijan tilaajalle. Oppaan sisältö työstettiin työryhmässä, joka koostui kokemustoimijoista ja järjestöyhteistyöstä.

Oppaan käyttämiseen on saatu lupa Vaikuttavaa kokemustoimintaa Pohjois-Pohjanmaalle hankkeelta. Muokkasimme oppaasta pois ainoastaan Oulun seutua koskevat asiat. Kiitos Vaikuttavaa kokemustoimintaa Pohjois-Pohjanmaalla- hankkeelle yhteistyöstä!

Ennen varsinaista toimintaohjetta löydät ohjeita ja lisätietoa kokemustoiminnasta Ylä-Savon alueella. Lisätietoa kokemustoiminnasta ja oppaan löydät [täältä](#).

ARJEN KOKEMUKSET TYÖNI TUEKSI

- OPAS KOKEMUSTOIMIJOIDEN TILAAJILLE

Kokemustoiminta Ylä-Savossa

Ylä-Savon Vakka-hankkeen tavoitteena oli

- kouluttaa kokemustoimijoita Ylä-Savon oppilaitoksien ja sosiaali- ja terveysalan toimijoiden tarpeisiin
- perehdyttää kokemustoimijoiden tilaajat sujuvaan kokemustiedon hyödyntämiseen
- laatia toimintaohje kokemustoimijoiden käyttämiseen

Ylä-Savon alueella ei ole paljon koulutuksen käyneitä kokemustoimijoita. Järjestöillä, Kokemustoimintaverkostolla ja joillakin yhdistyksillä on omia kokemustoimijoita tai -asiantuntijoita.

Kokemustoimijoiden tilaajat ovat käyttäneet kokemustietoa erityisesti mielenterveyspalveluiden kehittämisessä sekä oppilaitoksissa (Savon Ammattiopisto ja Savonia Ammattikorkeakoulu) monipuolisissa tilanteissa. Tilaajatahot kuitenkin nostivat esiin tiedon tarpeen

- Mistä kokemustoimijan löytää?
- Miten perehdyttää / ohjata kokemustoimija tilaukseen?
- Millaiset ovat palkkio- ja kulukorvausasiat?

Tämä toimintaohje vastaa tähän tiedon tarpeeseen. Voit hyödyntää ja soveltaa ohjetta työskenteletpä oppilaitoksissa, sosiaali- ja terveysalalla tai järjestöissä. Voit vapaasti ottaa ohjeesta käyttöön ne alueet, joita voit hyödyntää omassa toiminnassa.

Toimintaohje sisältää paljon myös hyödyllisiä linkkejä Kokemustoiminta- verkoston sivuille sekä Oulun seudulla laaditulle, mutta kaikkialla Suomessa hyödynnettävälle [Kokemustoiminta-sivustolle](#).

Ylä-Savon alueella voit tiedustella kokemustoimijoita Ylä-Savon Vakasta. Ohjaamme pyyntösi alueella toimiviin vammais-, potilas- ja kansanterveysyhdistyksiin. Ylä-Savon Vakan kouluttamien kokemustoimijoiden perustiedot löytyvät [Ylä-Savon Vakan sivuilta](#).

Ylä-Savon Vakan kautta voit tiedustella koulutusta kokemustoiminnasta ja kokemustoimijoiden tilaamisesta. Yhteystiedot löydät Vakan sivuilta.

Mitä on kokemustoiminta?

Kokemustoiminnassa on kyse siitä, että pitkäaikaissairaana, vammaisen tai vammautuneen tai muuten haastavassa elämäntilanteessa olevan tai heidän läheisen kokemuksellista tietoa ja osaamista hyödynnetään eri toimintaympäristöissä.

Toiminnan tarkoituksena on jakaa tietoa ja lisätä ymmärrystä mm. sote-alan opiskelijoiden, opettajien/kouluttajien sekä palvelualojen työntekijöiden ja kansalaisten keskuudessa. Järjestösektorilta lähtöisin oleva toiminta on noussut kasvavan kiinnostuksen kohteeksi mm. palvelujen suunnittelussa, kehittämisessä ja toteuttamisessa.

Ammattilaisen tiedon rinnalla kokemustieto on keskeinen palvelujärjestelmää kehittävä elementti, sillä se auttaa löytämään parempia tapoja toimia sekä tulla toimeen sairauden kanssa. Se vähentää myös sairauden tuottamaa eristäytymistä ja stigmaa.

Mikä on kokemustoimija?

Kokemustoimijat ja kokemusasiantuntijat ovat pääsääntöisesti koulutuksen käyneitä pitkäaikaissairaita, vammaisia, läheisiä tai muun haastavan elämäntilanteen läpikäyneitä henkilöitä.

Toimijalle on olemassa monia nimikkeitä, jota määrittää koulutustausta, tilaajataho ja/tai toimintaympäristö. Kokemustoimijan ja -asiantuntijan välillä ero on, että kokemusasiantuntija voi toimia ilman koulutusta.

Kokemustoimijat välittävät kokemustietoa sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille ja opiskelijoille, kun taas kokemusasiantuntijat näiden lisäksi saman kokeneille vertaisille. Toimintaohjeessa käytetään lähteenä käytetyn oppaan mukaisesti nimikettä kokemustoimija valtakunnallisen kokemustoimintaverkoston mukaan.

Kokemustoimijoilla on kokemukseen pohjautuvaa tietoa sairaudesta, sen hoidosta ja kuntoutumisesta sekä palveluiden käytöstä. Heillä on tieto omaisten ja omaan toipumiseen vaikuttaneista, edistävistä ja haittaavista tekijöistä. Kokemustoimijoilta saa rakentavaa palautetta sekä näkemystä, kuinka asiat voisi hoitaa paremmin. Kokemustoimijat eivät edusta vain omaa henkilökohtaista asiaansa, vaan kollektiivista asiakaskuntaa ja taustajärjestöään.

Pelkkä kokemus ei kuitenkaan tee ihmisestä kokemustoimijaa. Koulutus tai valmennus antavat valmiuksia puheenvuoron rakentamiseen ja esiintymiseen sekä suunnittelu-, kehittämis- ja arviointitehtäviin osallistumiseen. Ne auttavat kokemustoimijaa jäsentämään tietoa omasta tai läheisen sairaudesta ja haasteista sekä antaa mahdollisuuden oman tarinan työstämiseen. Useat järjestöt kouluttavat kokemustoimijoita omiin tarpeisiinsa. Koulutusten pituudessa ja sisällöissä saattaa olla vaihtelevuutta. Näiden lisäksi valtakunnallinen kokemustoimintaverkosto toteuttaa yhdessä jäsenjärjestöjen kanssa kokemustoimijan perus- ja täydennyskoulutusta.

Edellytyksenä kokemustoimijana toimimiseen on riittävän pitkälle edennyttä kuntoutusprosessi ja että henkilö on käynyt läpi tilanteeseensa liittyvän kriisityön.

Kokemustoimijan eri tehtävät

Kokemustoimijoiden tehtäväkenttä on hyvin laaja. Erilaiset tehtävät vaihtelevat henkilökunnan ja opiskelijoiden koulutuksista ja puheenvuoroista, työskentelyyn ammattilaisen rinnalla työparina. Kokemustoimija voi olla kehittäjän roolissa palvelujärjestelmän kehittämisessä, palvelujen suunnittelussa, arvioinnissa ja toimeenpanossa. Kokemustoimija voi toimia vaikuttajana esimerkiksi hankkeissa, kehitystyössä ja lainvalmistelussa.

Koulutus, puheenvuorot, luennot

Kokemustoimija voi toimia kouluttajana oppilaitoksissa, tilaisuuksissa ja seminaareissa. Kouluttajana toimiessaan kokemustoimija jakaa kokemuksiaan asiakassuhteista, sairastamisesta ja kuntoutumisen kokemuksiin liittyvistä asioista. Kokemustoimija voi pitää esimerkiksi puheenvuoroja, luentoja ja opetustuokioita oppilaitoksissa, työyhteisöissä ja järjestöissä.

Puheenvuoron voi toteuttaa esimerkiksi ryhmäkeskusteluna. Kokemustoimija voi ennen tapaamista tehdä havaintoja tiloista, esteettömyydestä, tms. joiden pohjalta keskustelua ja ajatuksia herätellään. Vastaavatko tilat asiakasryhmän tarpeita? Tulevatko asiakkaat oikeasti kuulluksi, nähdyksi ja ymmärretyksi?

Palvelunkehitys ja konsultointi

Yksi kokemustoimijan tehtäväalueista on palvelunkehitys ja konsultointi. Kokemustoimija voi toimia asiantuntijana kehittämistehtävissä ohjaus-, työ- sekä johtoryhmissä. Kokemustoimija voi osallistua tutkimusryhmiin, joissa esimerkiksi mitataan ja arvioidaan palvelun toimivuutta ja laatua sekä tilan ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Työpari työskentely

Kokemustoimija voi työskennellä ammattilaisen rinnalla työparina. Kokemustoimija tuo ammatillisen asiantuntijuuden rinnalle elämänhistoriallisen ja kokemuksista syntyneen asioiden tuntemuksen. Ammatillisen näkemyksen ja kokemustiedon yhdistyminen voivat auttaa asiakaslähtöisten ongelmanratkaisujen synnyssä.

Jos et löytänyt edellä mainituista kokemustoimijoiden työtehtävistä sinulle sopivaa, ota rohkeasti yhteyttä kokemustoimijoita tarjoavaan järjestöön ja keskustele kokemustoimijan kanssa työtehtävän sisällöstä sekä käytännön järjestelyistä.

Kokemustoimijan tilaaminen

Ennen kokemustoimijan tilaamista on hyvä kartoittaa oma tarve.

- Mihin kokemustoimijaa tarvitaan?
- Millaisiin tehtäviin?
- Mitä odotuksia sinulla tai ryhmällä on?
- Etsitkö luennoitsijaa, kouluttajaa, haastateltavaa vai työryhmän jäsentä?

Mahdollisen ryhmän koko on myös hyvä selvittää etukäteen, sillä kaikki kokemustoimijat eivät halua esiintyä suuren joukon edessä. Muista myös esteettömyys ja apuvälineiden tarve. Näiden asioiden pohtiminen ja selvittäminen etukäteen auttaa löytämään tarpeisiisi sopivan kokemustoimijan. Tilaajana sinulla on myös mahdollisuus haastatella kokemustoimijaa varmistaaksesi tehtävään sopivuuden. Kokemustoimijaa tilatessa olisi suositeltavaa ottaa yhteyttä kokemustoimijan taustajärjestöön, sillä järjestö on vastuussa kokemustoimijasta ja toimii kokemustoimijan tukena.

Näin voidaan varmistaa myös, että kokemustoimijalla on takanaan kokemustoimijan koulutus tai kokemustoimija täyttää järjestön omat vaatimukset kokemustoiminnalle. Käy järjestön yhteyshenkilön kanssa läpi mitä odotuksia ja tarpeita sinulla on. Näin järjestö voi auttaa sinua tarpeisiisi vastaavan kokemustoimijan löytämisessä.

Mahdollinen palkkio on myös hyvä selvittää ja sopia etukäteen. Kaikki kokemustoimijat eivät ota palkkiota, mutta periaate on, että toiminnasta ei koidu kokemustoimijalle kuluja. Tehdystä työstä on suositeltavaa maksaa kokemustoimijalle asianmukainen palkkio ja kulukorvaus. Asianmukaisia korvauksia ovat esimerkiksi matkakulut, ateriakorvaus, päivärahojen korvaus. Tilaisuuden valmisteluun kuluu myös aikaa, joten se on hyvä ottaa palkkiota sopiessa puheeksi ja huomioon.

Kokemustoimijan löytäminen

Kokemustoimijan voit löytää myös hakemalla netistä tarpeittesi mukaista paikkakunnallasi toimivaa järjestöä. Ota yhteyttä järjestöön sopivan kokemustoimijan etsimiseksi.

Valtakunnallinen kokemustoimintaverkosto tarjoaa sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille ja oppilaitoksille kokemuspankin, joka on työkalu kokemustoimijoiden löytämiseen ja tavoittamiseen suoraan ilman välikäsiä. Pankista voi etsiä kokemustoimijaa hakukriteereillä diagnoosi, taustajärjestö, toimialue ja kehittäjä/vaikuttaja -jatkokoulutuksen käyneet. Kokemuspankkiin tarvitsee tunnukset, koska pankki sisältää arkaluonteisia ja salassa pidettäviä tietoja.

Lisätietoa ja ohjeet tunnusten tilaamiseen osoitteessa:

www.kokemustoimintaverkosto.fi/tilaajat/

Lisäksi voit tutustua Kokemustoiminnan ABC-opas alueelliseen toimintaan, joka on tarkoitettu avuksi ja tueksi kokemustoiminnassa mukana oleville tahoille ja henkilöille:

Tilaisuuteen valmistautuminen

Kokemustoimijan tilaaminen työtehtävään vaatii etukäteisvalmisteluja.

- Mihin kokemustoimija saapuu?
- Kuka ottaa kokemustoimijan vastaan?
- Millainen ryhmä on kyseessä ja mitä toimijalta odotetaan?

Tiedustele myös kokemustoimijan toiveita tehtävään liittyen. Onko kokemustoimija halukas jäämään tilaisuuden ja kysymysten jälkeen keskustelemaan kuuntelijoiden mieleen heränneistä kokemuksista ja aiheista?

Valmistele osallistujat ennakkoon. Millainen ryhmä on, tarvitseeko osallistujilta kerätä ennakkokysymyksiä keskustelun liikkeelle saamiseksi? Muista, että osallistujien ohjaaminen on tilaajan vastuulla. Huolehdi siis, että osallistujat kohtelevat kokemustoimijaa kunnioittavasti ja, että kommentointi pysyy asiallisena.

Jos kokemustoimija osallistuu työryhmään huolehdi, että kokemustoimijaa kohdellaan tasavertaisena työryhmän jäsenenä ja että kokemustoimijan ääni tulee kuuluviin. Kokemustoimija itse määrittelee mihin kysymyksiin vastaa ja määrittelee itse keskustelun rajat, ryhmän tai yleisön tehtävänä on kunnioittaa näitä rajoja.

Kokemustoimijan tehtävän jälkeen

Kokemustoimijan vierailun jälkeen on hyvä käydä tilanne vielä läpi kokemustoimijan kanssa.

- Miten tilanne sujui kokemustoimijan mielestä?
- Käydään läpi myös hankalat tilanteet.
- Mitä palautetta sinulla on antaa? Palautteen annossa on hyvä myös palauttaa mieleen ”mihin tarpeeseen kokemustoimija tilattiin?”.
- Täyttikö tilaisuus odotukset?
- Kehittämistoiveet?

Tehtävän suorittamisen jälkeen on hyvä käydä osallistujien kanssa keskusteluja siitä, mitä ajatuksia ja kokemuksia heillä jäi mieleen? Kokemustoimijan menneisyydessä voi olla rankkojakin asioita, jolloin esiin tulleista asioista on hyvä vielä keskustella. Käy kokemustoimijan kanssa läpi palkkio ja kulukorvaus asiat täyttämällä lomakkeet. Toimita suullinen palaute järjestölle, sillä näin autat yhdistystä kehittämään toimintaansa.

Tärkeää on myös kerätä kirjallista palautetta tilaajalta, kokemustoimijalta ja opiskelijoilta. Palaute annetaan valtakunnallisen kokemustoimintaverkoston sivulla:

www.kokemustoimintaverkosto.fi/palaute/

Pähkinäkuoressa

1. Kartoita tarve, mihin tarvitset kokemustoimijaa?
2. Kokemustoimijan tilaaminen:

Etsi netistä kokemustoimijatarvettasi vastaava järjestö tai toteuta haku tunnuksilla kokemustoimintaverkoston kokemuspankista.

Lisätietoa kokemustoiminnasta löydä osoitteesta: www.kokemustoimintaverkosto.fi/

Etsi sopivaa kokemustoimijaa kokemustoimijaverkoston kautta:

www.kokemustoimintaverkosto.fi/tilaajat/

3. Valmistaudu etukäteen: anna tarvittava informaatio kokemustoimijalle sekä valmistele osallistujat kokemustoimijaa varten.
4. Kokemustoimijan vierailun jälkeen käy läpi tilanne kokemustoimijan ja osallistujien kanssa sekä anna palautetta

